

Кравчук В.М.

Волинський національний університету імені Лесі Українки

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права

ВИМОГИ, ЯКІ ПРЕД'ЯВЛЯЮТЬСЯ ДО СУДДІВ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ЇХ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Дослідження природи судової влади досить давно є предметом вивчення не лише представників юридичної науки, а й практичних працівників судових органів. Особливого значення в даному контексті набуває питання конституційно-правового статусу судді як центрального суб'єкта судової влади. Сьогодні, коли перед суспільством та державою стоять невідкладні завдання побудови правової держави, задекларованої в ст. 1 Конституції України, першочерговою є проблема оновлення чинного законодавства, надання йому реального, а не декларативного характеру. Багато в чому вирішенню даної проблеми сприяють теоретичні розробки та надбання, котрі, в свою чергу, набувають нових імпульсів у законодавстві. Це також стосується і вимог, які пред'являються до суддів, як елементу їх конституційно-правового статусу, окреслених у запропонованій статті.

З розвитком вітчизняної науки конституційного права стає очевидним, що при розгляді питання про роль та місце суддів у судовій владі недостатньо обмежуватись лише аналізом вимог, які пред'являються до суддів, принципів діяльності суддів, їхніх функцій, прав та обов'язків, а також гарантій їх діяльності. Необхідно залучати до цього аналізу й інші, закріплені Конституцією та законами України елементи. Це, насамперед, правосуб'єктність суддів, присяга суддів, зупинення повноважень та звільнення з посади судді, підстави та порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності та ін. Тобто, предметом дослідження науки конституційного права має бути комплексний правовий інститут – конституційно-правовий

статус судді. Без перебільшення можна стверджувати, що саме категорія «конституційно-правовий статус», отримавши широке визнання, є важливим науковим інструментом визначення місця та ролі судді не лише в судовій системі, а й у суспільстві та державі.

Елементи конституційно-правового статусу суддів дають уявлення про їхнє функціонування в межах механізму реалізації системи функцій судів. Як слушно підкреслює В.Л. Федоренко, «ці елементи є своєрідним юридичним інструментарієм, що визначає ефективність роботи механізму функціонування судової влади в Україні» [1, 66].

Вимоги, що ставляться до професіоналізму суддів, сьогодні більш високі, ніж раніше. Це обумовлено зміною умов функціонування судів (наприклад, унаслідок законодавчого прогресу), змісту суспільної ролі суду та розуміння природи правозастосовної функції суду.

У ч. 1 ст. 127 Конституції України визначено коло суб'єктів, яких може бути залучено до здійснення правосуддя. Зокрема, основним суб'єктом, на якого покладається обов'язок здійснення правосуддя, є професійний суддя. У даній статті увага акцентується на «професійній» формі виконання службових обов'язків із здійснення правосуддя, що передбачає особливі вимоги до освіти, досвіду та інших професійно важливих характеристик цього суб'єкта. В свою чергу, професіоналізм являє собою оволодіння основами і глибинами якої-небудь професії [2, 62].

В ст. 51 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 року (далі – Закон), яка називається «Статус судді», зазначається, що «Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді» [3].

Як справедливо відзначається в літературі, поняття «професійний суддя» акумулює якісно-ціннісний комплекс поєднання глибоких різносторонніх

знань, умінь, професійних суддівських навиків, практичного досвіду, загальнолюдської культури, що відображає ступінь самоорганізації особи, рівень її професійної діяльності, забезпечує ефективність судової системи та сприяє зростанню її авторитету. Рівень професіоналізму суддів залежить від внутрішніх чинників, детермінованих специфікою суддівської професії, і зовнішніх чинників, спричинених політичними, економічними, соціальними та культурними умовами розвитку суспільства [4, 884].

Що стосується вимог, які пред'являються до суддів, то у частинах 3-5 статті 127 Конституції України закріплено загальні вимоги, а саме: обов'язковість громадянства України, віковий (не молодше 25 років) та освітній (вища юридична освіта) цензи, наявність досвіду роботи в галузі права (не менш як три роки), проживання в Україні (не менш як десять років), володіння державною мовою (українською). Зміст понять «вища юридична освіта» та «стаж роботи в галузі права» розтлумачено в ст. 64 Закону.

Основною же вимогою для заняття посади судді є отримання рекомендації кваліфікаційної комісії суддів. Згідно з ст. 71 Закону відповідну рекомендацію надає Вища кваліфікаційна комісія суддів за результатами заходів з конкурсного добору на заміщення вакантних посад судді. Рекомендація ґрунтується на оцінці відповідності претендента на посаду об'єктивним вимогам, встановлених Конституцією України, та професійної придатності кожної окремої особи до виконання повноважень професійного судді. Ст. 64 Закону встановлює також, що не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни: визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді; які мають не зняту чи не погашену судимість [1].

У ч. 5 ст. 127 Конституції України встановлено, що вимоги стосовно стажу, віку та професійного рівня окремих категорій суддів передбачено законом. Керуючись наданим повноваженням, законодавець встановив, наприклад, у Законі України «Про Конституційний Суд України» додаткові

(підвищені) кваліфікаційні вимоги до суддів, зокрема, суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту, стаж практичної, наукової або педагогічної роботи за фахом не менше десяти років, володіє державною мовою і проживає в Україні протягом останніх двадцяти років.

Таким чином, конституційні та законодавчі вимоги, що пред'являються до суддів передбачають високі професійні та морально-етичні вимоги, що в свою чергу зумовлюють наділення суддів специфічними правами та обов'язками, а також гарантіями, які дозволяють їм ефективно здійснювати функцію правосуддя. Тому, їх варто розглядати як особливий елемент конституційно-правового статусу суддів.

Література:

1. Федоренко В.Л. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 3. – С. 63-69.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1370 с.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – ст. 1900.
4. Конституція України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Я. Тацій (голова редкол), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х: Право, 2011. – 1128 с.